

УДК 631.164.23

В. І. Ляшенко*
Г. Ф. Толмачова**
О. С. Квілінський***

ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті обґрунтована актуальність оцінки впливу регіональних чинників на розвиток малого підприємництва і побудовані рейтинги регіонів за основними показниками діяльності суб'єктів малого підприємництва. За допомогою побудови кореляційно-регресійних моделей визначено залежність показників суб'єктів малого підприємництва від показників регіональної економіки, а також зворотний вплив діяльності малих підприємств на економіку регіону.

Ключові слова: регіональна економіка, мале підприємництво, суб'єкти малого підприємництва, рейтинги регіонів, вплив, кореляційно-регресійні моделі.

В статье обоснована актуальность оценки влияния региональных факторов на развитие малого предпринимательства и построены рейтинги регионов по основным показателям деятельности субъектов малого предпринимательства. С помощью построения корреляционно-регрессионных моделей определена зависимость показателей субъектов малого предпринимательства от показателей региональной экономики, а также обратное влияние деятельности малых предприятий на экономику региона.

Ключевые слова: региональная экономика, малое предпринимательство, субъекты малого предпринимательства, рейтинги регионов, влияние, корреляционно-регрессионные модели.

In the article actuality of estimation of influence of regional factors is reasonable on development of small enterprise and rating of regions is built on basic performance of small business entities indicators. By means of construction of cross-correlation-regressive models dependence of indexes of small business entities on the indexes of regional economy, and also reverse influence of activity of small enterprises is certain on the economy of region.

Keywords: regional economy, small enterprise, small business entities, rating of regions, influence, cross-correlation-regressive models.

Постановка проблеми. В умовах фінансово-економічної кризи, а також додаткових ризиків, пов'язаних як із військовим конфліктом, так і з внутрішніми чинниками, що породжені недосконалістю державної політики України, значної ролі набуває стимулювання розвитку малого підприємництва у регіонах, що слугитиме досягненню стратегічних цілей соціально-економічного розвитку як регіонів, так і країни в цілому.

Традиційно мале підприємництво є не тільки катализатором економічного росту в економіці, але й гарантом її стабільності при вирішенні питань зайнятості населення, оптимізації реального сектору, якості наукової й інноваційної сфери тощо. В цьому сенсі А. І. Бутенко в своїх працях підкреслює, що «для більшості регіонів України проблема недостатньо активного розвитку малого й середнього підприємництва стоїть дуже гостро на фоні зростаючого бюджетного й податко-

вого навантаження, слабко розвиненої соціальної інфраструктури й тотального недофінансування науково-технічної сфери. Все це змушує шукати нові форми залучення економічно активного населення в сферу підприємництва» [1, с. 4].

В ефективному розвитку суб'єктів малого підприємництва насамперед зацікавлені територіальні громади, тому що: 1) підприємницький сектор економіки орієнтован на місцевий ринок; 2) через свою чисельність суб'єкти малого підприємництва є могутнім стимулятором ділової активності в регіоні, що сприяє зростанню доходів населення та вирішує проблему безробіття; 3) розвиток і вдосконалення сектору малого підприємництва спричиняє за собою розширення регіональної інфраструктури: інформаційного обслуговування, засобів зв'язку і транспорту, всіляких видів технічних, консультаційних і комунальних послуг; 4) разом із зростанням кількості

* Ляшенко В. І. — д-р екон. наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Донецьк.

** Толмачова Г. Ф. — канд. екон. наук, старший науковий співробітник, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Донецьк.

*** Квілінський О. С. — канд. екон. наук, викладач, Донецький національний технічний університет, м. Красноармійськ.

суб'єктів малого підприємництва збільшуються обсяги виробництва, а отже, зростають податкові надходження до місцевих бюджетів. Досліджуючи регіональні чинники щодо впливу на розвиток малого підприємництва варто зазначити, що існує чимало проблем щодо регіональної специфіки розвитку малого підприємництва.

В умовах децентралізації влади та розвитку господарств самостійних регіонів мале підприємство може розглядатися як важливий засіб оптимізації структури регіональної економіки. В свою чергу істотний вплив на розвиток суб'єктів малого підприємництва надає регіональне середовище. В Україні процес формування регіональної організації суб'єктів малого підприємництва відбувається з початку відродження підприємництва. Найбільш характерними його рисами є — відносна незалежність економічної поведінки суб'єктів малого підприємництва; вирішення економічних протиріччя і диспропорцій, що породжуються негативними явищами економіки (перепрофілювання, технічна реконструкція, ліквідація або відхід в тінь), створення і розвиток систем державної підтримки суб'єктів малого підприємництва на рівні регіону.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання малого підприємництва були і залишаються у центрі уваги сучасної науки. Великий внесок до дослідження проблем розвитку малого підприємництва внесли українські вчені, дослідники феномену малого підприємництва — А. Бутенко [1, 25], З. Варналій [2, 5], Л. Воротіна [2, 6], В. Геєць [2], М. Долішній [3], О. Кужель [2, 28], Д. Ляпін [2], В. Ляшенко [2, 7, 25, 26], Н. Шлафман [25, 27] та ін. Проте в сучасній науковій літературі немає чіткої узгодженої позиції щодо впливу регіональної економіки на розвиток малого підприємництва, тому ця проблема вимагає подальшого дослідження.

Метою даної статті є виявлення впливу регіональних чинників на розвиток суб'єктів малого підприємництва, і навпроти, впливу розвитку регіонального середовища на мале підприємство.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пошуки чинників подолання кризових явищ в економіці, передусім, спрямовані на створення більш сприятливих умов для підприємництва як локомотиву поступального розвитку країни. З іншого боку, посилюються вимоги до діяльності підприємців. Вона має підпорядковуватися не тільки реалізації інтересів бізнесу, а і вирішення загальнодержавних, регіональних та соціальних проблем [2].

Україна є сукупністю неоднорідних регіонів, кожен з яких має свої особливості. Регіони відрізняються по рівню насиченості продуктивних сил,

соціальної структурі, наявності сировинної бази і корисних копалин, відстанню від високорозвинутих промислових, культурних і столичних центрів. У зв'язку з цим, деякими ученими висувалися пропозиції про здійснення довгострокових заходів щодо зближення, а в перспективі і вирівнюванню рівнів регіонального розвитку. Так, академік НАН України М. І. Долішній в своїх працях відзначав, що метою регіональної політики в розвинених країнах Західної Європи є вирівнювання економічних потенціалів різних регіонів і забезпечення належних умов для життєдіяльності, роботи, навчання і відпочинку проживаючого населення [3, с. 113].

Проте склалася і інша тенденція в поглядах на дану проблему. Багато зарубіжних дослідників регіональної економіки пов'язують успіхи регіонального розвитку не з допомогою з центру, а із зростанням місцевої економіки, перш за все малого підприємництва, а також з розвитком соціальних норм і цінностей, властивих конкретним співтовариствам. Якщо раніше метою державної політики розвинених країн був захист найбільш слабких регіонів, а засобом — фінансова допомога, то в даний час основним стає курс на саморозвиток всіх регіонів [4, с. 26].

Економічний розвиток останніми роками характеризується поглибленням міжрегіональних контрастів і концентрацією економічної активності і фінансових результатів в обмеженому числі регіонів України. Це підкреслює важливість і необхідність обліку відмінностей в регіональних умовах господарювання і інвестування для розробки стратегій суб'єктів малого підприємництва.

Основною причиною необхідності надання значних повноважень регіонам у проведенні власних економічних заходів з реалізації загальнодержавної політики і, в першу чергу, впливу на розвиток найдинамічнішого сектору економіки — підприємницького, — З. Варналій [5] рахує — значні, іноді кардинальні, відмінності регіонів України і, відповідно, регіональних проблем, що потребують особливої уваги. Намагання державних органів виконавчої влади врахувати ці відмінності в своїх рішеннях у будь-якому випадку будуть малорезультативними, оскільки такі відмінності мають багатогранний характер.

Розвиток суб'єктів малого підприємництва в регіоні залежить від існуючого економічного, природноресурсного, людського, інвестиційного потенціалів, рівня управління (фінансів), регуляторної політики, що проводиться органами державної влади в регіоні, і інших регіональних чинників з погляду забезпечення необхідних умов для цього процесу. Крім того формування сектора малого підприємництва в регіоні знаходиться за-

лежно від рівня розвиненості регіональної ринкової інфраструктури, її дієвості в обслуговуванні суб'єктів підприємницької діяльності і організації ефективної їх взаємодії з іншими складовими регіональної економічної системи.

Але, нині, як вважає Л. Воротіна «потенційні можливості сектору малого бізнесу щодо створення нових робочих місць, щодо стратегії створення базових умов нарощування економічної ваги малих підприємств вщент руйнуються, що підтверджується, на жаль, сучасною практикою функціонування економіки України. Об'єктивність вимагає докорінної зміни суб'єктивного управлінського тиску на малий бізнес; створення законодавчо-нормативної бази захисту малих підприємств від свавілля влади; запровадження діючого дерегуляторного механізму малого сектору національної економіки України» [5].

Для формування дієвої системи регулювання розвитку малого підприємництва необхідне комплексне дослідження проблем формування й реалізації регуляторної політики малого підприємництва на рівні регіону, а також обґрунтування рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правових і організаційно-економічних основ реалізації державної регуляторної політики. Введення нових потужностей у промисловості, що необхідно для стабілізації економічного зростання в Україні, потребує залучення інвесторів, основною вимогою яких є поліпшення підприємницького клімату, зокрема переходу до кращої світової практики державного регулювання малого підприємництва [6].

Повнота реалізації функцій малого підприємництва на регіональному рівні залежить від чіткості визначення існуючих економічних і соціальних проблем, які можуть бути вирішені в процесі розвитку малого підприємництва на пріоритетних напрямках розвитку регіональної економіки з урахуванням наявного внутрішнього потенціалу конкретного регіону (рис. 1).

У результаті обрахування Індексу конкурентоспроможності регіонів України експертами були виявлені регіони-лідери та регіони-аутсайди щодо мікро- і макроекономічних показників

конкурентоспроможності [7]. При цьому конкурентоспроможність характеризується як набір інститутів, політик і факторів, які визначають рівень продуктивності регіонів. Остання, у свою чергу, впливає на рівень добробуту, який може забезпечити економіка регіону. Крім того, рівень продуктивності також визначає доходність інвестицій в економіку, котрі є фундаментальним стимулом економічного зростання. Індекс конкурентоспроможності регіонів країни обраховується за методологією, яку використовує Всесвітній економічний форум (ВЕФ) для оцінки конкурентоспроможності країн світу.

Згідно Рейтингу конкурентоспроможності регіонів України у 2013 році [8] у першу п'ятірку лідерів увійшли: м. Київ, Харківська, Одеська, Донецька й Дніпропетровська області. До першої десятки входять переважно великі промислові регіони і два міста-регіони. В п'ятірці «аутсайдерів» сільськогосподарські регіони: Чернігівська, Тернопільська, Житомирська, Херсонська й Кіровоградська області (табл. 1).

Що стосується окремих складових індексу конкурентоспроможності, рівень розвитку інституцій в регіонах України традиційно є стримуючим фактором для зростання конкурентоспроможності, особливо це актуально для лідерів рейтингу. Наприклад, Київ третій рік за-

Рис. 1. Чинники розвитку суб'єктів малого підприємництва в регіоні

Таблиця 1
Індекс конкурентоспроможності регіонів України у 2013

Місце	Регіон	Бал	Місце	Регіон	Бал
1	Київ	4,40	15	Івано-Франківська	3,98
2	Харківська	4,25	16	Вінницька	3,97
3	Одеська	4,18	17	Волинська	3,97
4	Донецька	4,17	18	Черкаська	3,96
5	Дніпропетровська	4,16	19	Миколаївська	3,96
6	Львівська	4,07	20	Закарпатська	3,96
7	Київська	4,06	21	Луганська	3,96
8	Запорізька	4,03	22	Чернівецька	3,95
9	Полтавська	4,02	23	Чернігівська	3,93
10	Севастополь	4,01	24	Тернопільська	3,88
11	АР Крим	4,00	25	Житомирська	3,88
12	Рівненська	4,00	26	Херсонська	3,87
13	Хмельницька	3,98	27	Кіровоградська	3,83
14	Сумська	3,98			

ймає останнє місце за цією складовою, і знаходиться на 104-му місці в глобальному рейтингу 148 країн (рівень Кот-д'Івуара). Крашу оцінку по інститутах цього року отримала Хмельницька область — 68-е місце в глобальному рейтингу, що відповідає рівню Грузії. Концентрація великого та високоефективного бізнесу позитивно вплинула на результати Донецької області: по ефективності корпоративного управління оцінка регіону вище, ніж у Швейцарії, Канаді та США, і відповідає 11-му місцю у рейтингу 148 країн світу.

За рівнем розвитку бізнесу середня оцінка регіонів України нижче середньої по світу. Разом з тим, вона вища за середні показники країн СНД та ЦСЄ. Стимує зростання позицій регіонів з даної складової недостатньо широкий ланцюжок доданої вартості і низький рівень розвитку виробничих процесів. Безумовним лідером за рівнем розвитку бізнесу в Україні другий рік поспіль є Донецька область, демонструючи високі результати і за світовими мірками. Вона знаходиться на рівні 53-го місця у світі, що відповідає результатам Естонії, Чилі та Мексики.

Про те, що український бізнес не здатний успішно конкурувати на глобальному ринку, свідчать і результати спеціального дослідження Фонду, проведеного в рамках підготовки Звіту про конкурентоспроможність регіонів України 2013. При тому, що український бізнес володіє відносно високою динамікою змін і потенціалом до розвитку в певних сферах, йому часто не вистачає знань, технологій і фінансових ресурсів, а іноді й просто «культури» ведення бізнесу.

Для підтвердження високого ступеня впливу регіональних чинників на процеси розвитку малого підприємництва був проведений порівняльний аналіз розвитку суб'єктів малого підприємництва по областях України. Це дослідження проводи-

лося за показниками — кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. населення, частка зайнятих на суб'єктах малого підприємництва до загальної чисельності зайнятих і обсяг реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва на душу населення.

Найкращі показники кількості суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України у містах Києві (599 одиниць) і Севастополі (465 одиниць), Київській (429 одиниць), Одеській (419 одиниць), Харківській (410 одиниць), Миколаївській (406 одиниць), Хмельницькій (397 одиниць) областях, відповідно з 1 по 7 місця у

рейтингу за цим показником. Найнижчі показники кількості суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України в Сумській (307 одиниць), Волинській (286 одиниць), Львівській (284 одиниць), Рівненській (284 одиниць) та Тернопільській (283 одиниць) областях, відповідно, з 22 по 25 місця. Таким чином, розрив між максимальним і мінімальним показниками склав 2,1 рази. На основі статистичних даних нами розраховані рейтинги (табл. 2). Показник «загальна кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України» в 2010–2012 років мав тенденцію до зменшення у зв'язку із зменшенням кількості фізичних осіб-підприємців.

Показник кількості малих підприємств протягом того ж періоду майже залишався незмінним. Найкращі показники кількості малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення України у містах Києві і Севастополі, Одеській, Київській і Харківській областях. Найнижчі показники кількості малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення України в Тернопільській, Сумській, Закарпатській, Чернівецькій та Рівненській областях (рис. 2).

Одним з важливих завдань, що стоять перед сектором малого підприємництва в даний час є створення робочих місць для працевлаштування працівників, що вивільняються, в результаті диверсифікації промислових комплексів регіонів, а також проведення бойових дій у Донецькій і Луганській областях. По зайнятості в секторі малого підприємництва (частка тих, що працюють на суб'єктах малого підприємництва в загальній чисельності зайнятих) перші місця рейтингу займають міста Київ (38,2 %) і Севастополь (26,2 %), Київська (25,7 %), Одеська (23,5 %), Харківська (23,1 %) області, Автономна Республіка Крим

Рейтинги регіонів України за основними показниками діяльності суб'єктів малого підприємництва у 2012 році¹

Регіон	Кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення	Рейтинг	Частка зайнятих у суб'єктів малого підприємництва к загальної чисельності зайнятих, %	Рейтинг	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами малого підприємництва на душу населення, тис. грн./люд.	Рейтинг
Автономна Республіка Крим	342	12	22,5	6	13,0	11
Вінницька	326	15	19,2	17	11,1	12
Волинська	286	23	19,5	16	9,5	17
Дніпропетровська	331	14	21,0	9	18,6	4
Донецька	325	16	18,1	19	13,1	10
Житомирська	319	18	19,7	15	9,7	15
Закарпатська	317	21	18,1	19	8,4	20
Запорізька	364	8	21,0	9	15,3	7
Івано-Франківська	318	20	21,0	9	8,4	20
Київська	429	3	25,7	3	20,3	2
Кіровоградська	323	17	19,8	14	12,8	10
Луганська	325	16	17,9	20	10,4	14
Львівська	284	24	20,9	10	11,9	11
Миколаївська	406	6	20,2	12	14,4	9
Одеська	419	4	23,5	4	16,9	6
Полтавська	360	9	21,6	8	15,1	8
Рівненська	284	24	18,5	18	8,3	21
Сумська	307	22	19,8	14	9,5	16
Тернопільська	283	24	19,2	17	8,0	22
Харківська	410	5	23,1	5	18,0	5
Херсонська	349	10	20,6	11	12,8	10
Хмельницька	397	7	21,7	7	10,5	13
Черкаська	336	13	20,6	11	13,1	10
Чернівецька	347	11	18,1	19	8,8	19
Чернігівська	318	19	20,1	13	9,4	18
Київ	599	1	38,2	1	62,1	1
Севастополь	465	2	26,2	2	19,1	3

(22,5 %) і Хмельницька область (21,7 %), відповідно, з 1 по 7 місця. Найменшу зайнятість мають — Рівненська (18,5 %), Чернівецька (18,1 %), Закарпатська (18,1 %), Донецька (18,1 %), Луганська (17,9 %) (табл. 2). Тут різниця між максимальним і мінімальним значенням показників більш ніж в 2 рази.

Одним з показників ефективності суб'єктів малого підприємництва є обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктів малого підприємництва регіону на душу населення. У 2012 р. за даним показником лідирували м. Київ (62,1 тис. грн./особу), Київська (20,3) область, м. Севастополь (19,1), Дніпропетровська (18,6), Харківська (18,0), Одеська (16,9), Запорізька (15,3), відповідно 1–7 місця у рейтингу. Мінімальний обсяг продукції на душу населення реалізують суб'єкти малого підприємництва — Тернопільської (8,0 тис. грн./люд.), Рівненської (8,3), Івано-Франківської (8,4), Закарпатської (8,4), Чернівецької (8,8), відповідно, 22–19 місця у рейтингу (табл. 2). Тут різниця між максимальним і мінімальним значенням показників у 7,8 рази.

Розмір середньомісячної заробітної плати працівників малих підприємств також різниться за регіонами: найвищий рівень — у м. Києві (2216,48 грн.), у Донецькій (1600,77 грн.), Київській (1510,90 грн.) та Дніпропетровській (1474,36 грн.) областях. Найнижча заробітна плата у працівників малих підприємств Івано-Франківської (1175,14 грн.), Волинської (1181,74 грн.), Чернігівської (1214,02 грн.), Закарпатської (1234,38 грн.) та Рівненської (1243,06 грн.) областей [24].

Проведені дослідження засвідчили, що в усіх регіонах України за досліджуваний період спостерігається суттєве зменшення кількості суб'єктів малого підприємництва (найбільші темпи спаду простежуються в Херсонській та Чернівецькій областях і сягають 55 %), що відбулось здебільшого за рахунок значного скорочення кількості фізичних осіб-підприємців. Хоча розвитку малого та середнього бізнесу в країні останнім часом приділяється багато уваги, частка малого бізнесу у валовому продукті залишається ще низькою, а число зайнятих в дрібних фірмах недостатньо. Мале підприємство вразливе у багатьох відношеннях, відчуває серйозні труднощі у своєму становленні, страждає від численних і повільно вирішуються [25].

З використанням проаналізованих кількісних показників методом ранжування здійснено рейтингову оцінку розвитку малого підприємництва у регіонах України. Виділено чотири групи регіонів: — регіони-лідери за рівнем розвитку малого підприємництва — м. Київ, м. Севастополь, Київська, Одеська, Харківська, Запорізька та Полтавська області;

¹ Розраховано за: 1) Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Статистичний збірник, 2012. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> [11]; 2) Статистичний щорічник за 2012 рік / Державна служба статистики України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> [23].

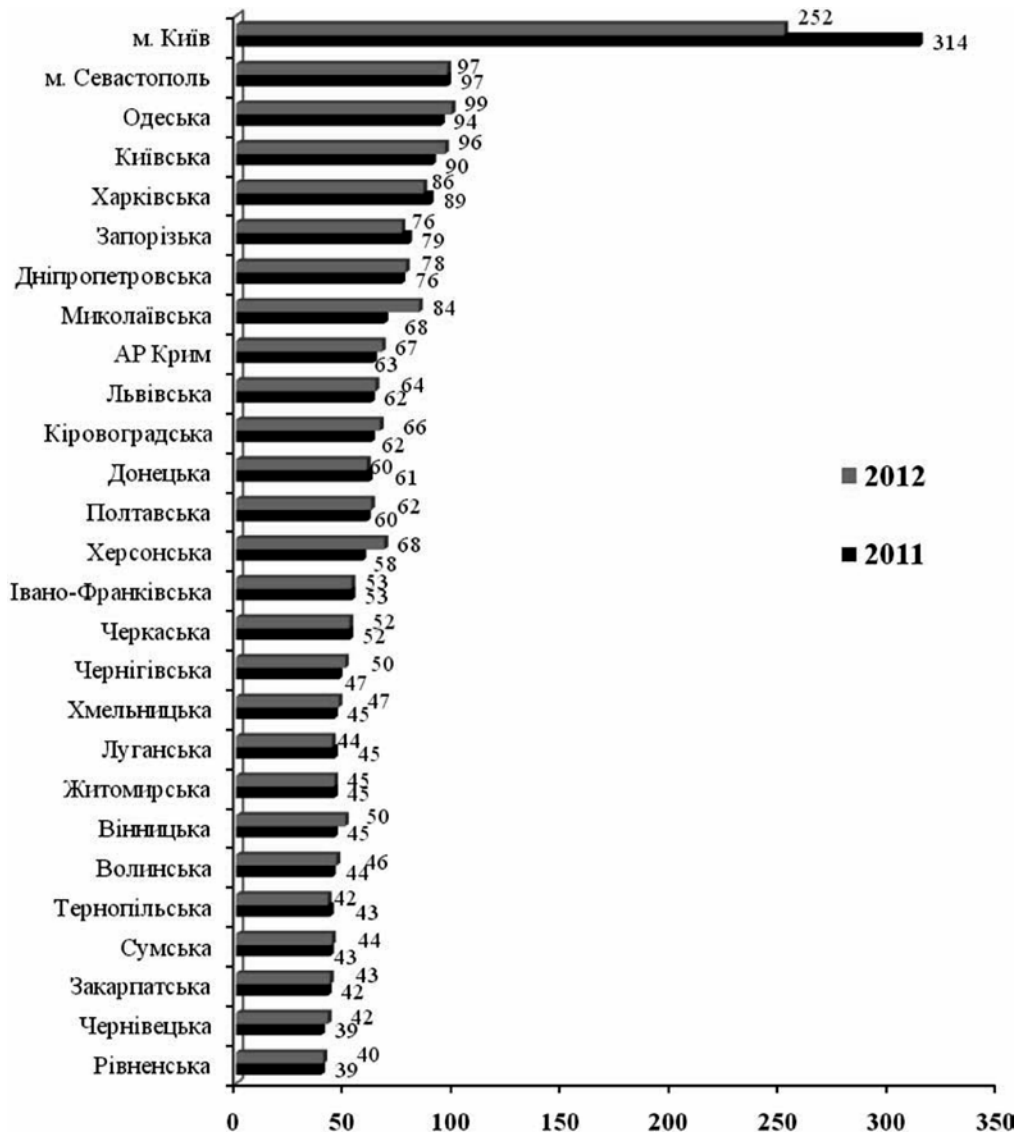

Рис. 2. Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення України за регіонами (одиниць) [24]

— регіони з високим рівнем розвитку малого підприємництва — Дніпропетровська, Миколаївська, Хмельницька, АР Крим, Херсонська та Черкаська області;

— регіони із середнім рівнем розвитку малого підприємництва — Кіровоградська, Вінницька, Донецька, Львівська, Житомирська, Івано-Франківська, Чернівецька, Луганська, Чернігівська та Сумська області;

— регіони із низьким рівнем розвитку малого підприємництва — Волинська, Закарпатська, Рівненська та Тернопільська області.

Порівняльний аналіз рейтингів розвитку малого підприємництва свідчить про те, що регіони з високим рівнем розвитку малого підприємництва є промислові центри країни. Але до них примикають і області з обширними рекреаційними зонами. Регіонами, що відстають у розвитку малого підприємництва є регіони з слабо розвинутою промисловістю і переважа-

ючою часткою сільського населення в загальній чисельності населення.

Дані порівняльного аналізу також свідчать, що найбільш ефективні суб'єкти малого підприємництва в регіонах з високим рівнем промислового потенціалу, а також в регіонах з широким ринком збуту. Однією з причин даного положення є створення малих підприємств на базі великих промислових підприємств або їх функціонування в якості партнерів великих підприємств. Іншою причиною високої ефективності суб'єктів малого підприємництва індустріально-розвинених регіонів є відносно високий рівень життя населення і відповідно платоспроможний попит на товари і послуги.

Численну групу відстаючих регіонів у розвитку малого підприємництва складають області західної і центральної частини країни із слабо розвинутою промисловістю, а також недостатнім платоспроможним попитом населення, обумовленим низьким рівнем його життя.

Спостерігається і значний дисбаланс «умов для підприємництва» і самого процесу розвитку суб'єктів малого підприємництва. Яскравим прикладом такого положення можуть служити старопромислові регіони України — Донецька і Луганська області. У національному рейтингу конкурентоспроможності у 2012 році Донецька область посіла 4-е місце, зайнявши позицію між Дніпропетровською і Київською областями. За складовою рівня розвитку бізнесу область зайняла 1-е місце, рівня розвитку фінансового ринку — 2-е місце, розміру ринку — 3-є місце та інновацій — 3-є місце. Тобто найвищі оцінки область отримала за рівень розвитку бізнесу і фінансового ринку [20].

Луганська область за рейтингом конкурентоспроможності 27 регіонів України займає останнє місце у другій двадцятці, але одночасно займає високу 6-ту позицію за складовою рівня розвитку бізнесу. Тобто Луганська область входить до десятки лідерів серед українських регіонів за рівнем розвитку бізнесу та інновацій.

Для підтвердження високого ступеня впливу регіональних чинників на процеси розвитку малого підприємництва доцільно проводити дослідження, використовуючи методи математичної статистики (дисперсний аналіз, коефіцієнти варіації, метод кореляційно-регресійних моделей та інші). Визначення зв'язку і залежності показників малих підприємств від показників регіональної економіки, а також зворотний вплив діяльності малих підприємств на економіку регіону було здійснено за допомогою статистичних даних за 2006–2012 рр. [10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23].

З метою обробки даних був використаний пакет прикладних програм (ППП) *BP_STAT*. Даний ППП дозволяє проводити аналіз економічних даних в динаміці, виявляти і характеризувати основні тенденції розвитку процесу, що вивчається, дає можливість представити його зміни в часі у вигляді економіко-статистичної моделі.

Аналізувалися ряди динаміки, рівні яких автокорельовані, оскільки їх значення частково включають значення попередніх періодів. Тому рівняння регресії будувалися з включенням чинника часу T , як незалежної змінної. Використовувався набір факторних ознак, тобто показників, що характеризують регіональну економіку:

- x_1 — чисельність наявного населення регіону;
- x_2 — чисельність зайнятого населення;
- x_3 — середньомісячна номінальна заробітна плата;
- x_4 — доходи населення;
- x_5 — обсяг реалізованих послуг населенню;
- x_6 — обсяг інвестицій в основний капітал;

x_7 — обсяг іноземних інвестицій;

x_8 — обсяг роздрібного товарообігу підприємств в регіоні;

T — чинник часу ($T = 1, 2, 3, 4, 5, 6$).

Як результативні ознаки (y_1, y_2) по черзі виступали показники — зайнятість в малих підприємствах і обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами.

Для кожного з цих чинників проведено аналітичне вирівнювання тимчасових рядів за період розвитку шляхом вибору функції, що найкращим чином узгоджується з експериментальними даними (табл. 3).

Таблиця 3
Функції, що найкращим чином узгоджуються з експериментальними даними

№	Функції
1.	$y(t) = a_0 + a_1 t$
2.	$y(t) = a_0 + a_1 t + a_2 t^2$
3.	$y(t) = a_0 + e^{a_1 t}$
4.	$y(t) = a_0 + a_{1/t}$
5.	$y(t) = a_0 + a_1 \text{LN}(t)$
6.	$y(t) = 1 / (a_0 + a_1 x)$
7.	$y(t) = 1 / (a_0 + a_1 e^x)$

Коефіцієнти в рівняннях обчислюються методом найменших квадратів. Оцінка якості вирівнювання проводиться по критеріях: середньоквадратична помилка, відносна помилка апроксимації, F -критерій, кореляційне відношення. Якщо відносна помилка апроксимації менше 15 %, то це означає, що маємо задовільний рівень точності.

Для кожного чинника вибирається автоматично за критерієм оптимальності крива зростання. Як критерій оптимальності використовується мінімальна сума квадратів відхилень між ідентичними точками теоретичної кривої і кривої, що описує експериментальні дані. Тенденції розвитку, що склалися, якоюсь мірою відбиваються у взаємозв'язку окремих чинників.

Визначені економіко-статистичні моделі, що описують процеси впливу регіональної економіки на показники функціонування малих підприємств в Донецькій області. При цьому встановлено, що взаємозв'язки описуються наступною системою залежностей (табл. 4).

В результаті дослідження впливу всіх заданих факторних ознак на результативні показники по черзі були розраховані коефіцієнти детермінації парних залежностей і виявлені факторні ознаки, що мають найбільшу тісноту зв'язку з ре-

Економіко-статистичні моделі, що описують процеси впливу регіональної економіки на показники функціонування малих підприємств в Донецькій області

Факторна ознака, яка впливає на результативну ознаку	Рівняння розрахунку	№ п/п
Результативна ознака Y_1		
X_1	$Y_1 = +4657.275 - 0.959 * X_1 - 41.615 * T$	1
X_2	$Y_1 = +108.709 + 0.034 * X_2 - 3.919 * T$	2
X_3	$Y_1 = +181.091 + 0.003 * X_3 - 6.355 * T$	3
X_4	$Y_1 = +161.510 + 0.001 * X_4 - 15.427 * T$	4
X_5	$Y_1 = +157.125 + 0.010 * X_5 - 6.722 * T$	5
X_6	$Y_1 = +180.523 + 0.000 * X_6 - 5.326 * T$	6
X_7	$Y_1 = +173.916 + 0.000 * X_7 - 12.165 * T$	7
X_8	$Y_1 = +178.233 + 0.001 * X_8 - 7.559 * T$	8
Результативна ознака Y_2		
X_1	$Y_2 = +2374892.233 - 502.889 * X_1 - 17560.771 * T$	9
X_2	$Y_2 = -79969.368 + 50.909 * X_2 + 3423.341 * T$	10
X_3	$Y_2 = +18868.545 + 15.182 * X_3 - 3861.251 * T$	11
X_4	$Y_2 = +9164.373 + 0.623 * X_4 - 8728.244 * T$	12
X_5	$Y_2 = +5249.830 + 9.763 * X_5 + 28.224 * T$	13
X_6	$Y_2 = +25499.957 + 0.757 * X_6 + 1287.050 * T$	14
X_7	$Y_2 = +22487.425 + 0.023 * X_7 - 4837.132 * T$	15
X_8	$Y_2 = +22747.331 + 1.038 * X_8 - 2188.924 * T$	16

зультативними (де коефіцієнт детермінації прагне до одиниці) (табл. 5). Рівняння, де коефіцієнт детермінації виявився незначущим були виключені з подальшого аналізу.

Проведемо аналіз отриманих результатів. Найбільшу тісноту зв'язку результативні показники — зайнятість в малих підприємствах (y_1) і обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами (y_2) мають з регіональними показниками — обсяг реалізованих послуг населенню (x_5) і грошові доходи населення (x_4). Цей вплив показано в рівняннях, відповідно, 5, 13, 4, 12 (табл. 4). При цьому були отримані коефіцієнти детермінації від 0,939 до 0,842, що говорить про тісний зв'язок факторних ознак з результативним і достовірний характер оцінки параметрів їх впливу (табл. 5). Дані регіональні показники характеризують ефективність ринку товарів та послуг і платоспроможність населення, а їх збільшення стимулює створення нових робочих місць в малому

Таблиця 5

Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей

Факторні ознаки (в порядку убування значень коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу на результативний показник (y_1))	Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу на результативний показник (y_1)	Факторні ознаки (в порядку убування значень коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу на результативний показник (y_2))	Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу на результативний показник (y_2)
Обсяг реалізованих послуг населенню (x_5)	0,939	Обсяг реалізованих послуг населенню (x_5)	0,938
Грошові доходи населення (x_4)	0,922	Грошові доходи населення (x_4)	0,842
Обсяг іноземних інвестицій (x_7)	0,917	Чисельність зайнятого населення (x_3)	0,781
Чисельність зайнятого населення (x_3)	0,888	Обсяг роздрібного товарообігу підприємств в регіоні (x_8)	0,760
Обсяг роздрібного товарообігу підприємств в регіоні (x_8)	0,885	Обсяг іноземних інвестицій (x_7)	0,758
Обсяг інвестицій в основний капітал (x_6)	0,877	Обсяг інвестицій в основний капітал (x_6)	0,690
Середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3)	0,869	Середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3)	0,622
Чисельність наявного населення (x_1)	0,426	Чисельність наявного населення (x_1)	0,505

бізнесі і зростання обсягу реалізованої малими підприємствами продукції.

Значну тісноту зв'язку показники діяльності малих підприємств y_1 і y_2 мають з такими показниками регіональної економіки як обсяг іноземних інвестицій (x_7), чисельність зайнятого населення (x_2), обсяг роздрібного товарообігу підприємств в регіоні (x_8), обсяг інвестицій в основний капітал (x_6) і середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3). Коефіцієнти детермінації у відповідних рівняннях коливаються від 0,917 до 0,622. Ці показники економіки регіону свідчать про рівень розвиненості господарського комплексу, ринкової інфраструктури, макроекономічного середовища, ринку товарів, ринку праці та інш. Як показав вищенаведений статистичний аналіз у розвинених регіонах з високим рівнем промисло-

вого потенціалу та високою платоспроможністю населення малі підприємства найбільш ефективні і багаточислені.

Отримані моделі достатньо точно описують залежність між показниками, що вивчаються, оскільки відносні помилки апроксимації у всіх рівняннях не перевищують 15 %.

Для дослідження зворотного впливу діяльності малих підприємств на регіональну економіку був побудований ще ряд моделей, де результативними показниками виступали по черзі показники регіональної економіки, а факторними ознаками служили 2 показники, що характеризують розвиток малих підприємств. Для виявлення якості впливу кожної з факторних ознак на результативні показники були побудовані лінійні моделі регресії (табл. 6).

Таблиця 6

Економіко-статистичні моделі, що описують процеси впливу показників функціонування малих підприємств на регіональну економіку в Донецькій області

Факторна ознака, яка впливає на результативну ознаку	Рівняння розрахунку	№ п/п
Результативна ознака X1		
Y1	$X1 = +4815.801 - 0.868 * Y1 - 42.483 * T$	17
Y2	$X1 = +4680.907 - 0.001 * Y2 - 36.800 * T$	18
Результативна ознака X2		
Y1	$X2 = +1373.235 + 4.446 * Y1 - 13.957 * T$	19
Y2	$X2 = +1839.207 + 0.011 * Y2 - 54.165 * T$	20
Результативна ознака X3		
Y1	$X3 = +446.493 + 2.113 * Y1 + 366.624 * T$	21
Y2	$X3 = +313.312 + 0.017 * Y2 + 330.208 * T$	22
Результативна ознака X4		
Y1	$X4 = -83739.443 + 651.004 * Y1 + 19863.303 * T$	23
Y2	$X4 = +1167.624 + 1.102 * Y2 + 14789.465 * T$	24
Результативна ознака X5		
Y1	$X5 = -7238.425 + 54.027 * Y1 + 435.024 * T$	25
Y2	$X5 = -140.994 + 0.090 * Y2 + 16.455 * T$	26
Результативна ознака X6		
Y1	$X6 = -22342.290 + 164.993 * Y1 + 1188.152 * T$	27
Y2	$X6 = -8087.049 + 0.510 * Y2 - 451.924 * T$	28
Результативна ознака X7		
Y1	$X7 = -2277407.838 + 14505.337 * Y1 + 349138.739 * T$	29
Y2	$X7 = -317118.840 + 22.389 * Y2 + 239426.631 * T$	30
Результативна ознака X8		
Y1	$X8 = -26548.311 + 190.533 * Y1 + 4579.574 * T$	31
Y2	$X8 = -7483.434 + 0.506 * Y2 + 2812.498 * T$	32

За допомогою лінійних аналітичних рівнянь були розраховані коефіцієнти детермінації парних залежностей і виявлені найбільш тісні зв'язки факторних ознак з результативними (табл. 7).

Результати побудови даного ряду моделей показують, що показники малих підприємств — чисельність зайнятих і обсяг реалізації продукції (робіт, послуг) найбільш впливають на такі показники регіональної економіки, як грошові доходи населення, обсяг іноземних інвестицій, середньомісячна номінальна заробітна плата, обсяг роздрібного товарообігу підприємств в регіоні, обсяг реалізованих послуг населенню, чисельність зайнятого населення регіону (коефіцієнти детермінації парних залежностей коливаються від 0,995 до 0,764). Цілком з'ясований вплив розвитку малих підприємств, наприклад, на грошові доходи населення і заробітну плату. Чим більша кількість осіб в регіоні займається підприємницькою діяльністю і чим більше продукції (робіт, послуг) реалізується малими підприємствами, тим вище рівень добробуту населення регіону.

Актуальною є тісна залежність показника регіональної економіки — обсягу іноземних інвестицій від показників розвитку малих підприємств. Чим інтенсивніше розвиваються малі

Таблиця 7.

Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей

Результативні показники (в порядку убування значень коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу факторної ознаки (y_1))	Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу факторної ознаки (y_1)	Результативні показники (в порядку убування значень коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу факторної ознаки (y_2))	Значення коефіцієнтів детермінації парних залежностей, побудованих для дослідження впливу факторної ознаки (y_2)
Грошові доходи населення (x_4)	0.991	Грошові доходи населення (x_4)	0.995
Обсяг іноземних інвестицій (x_7)	0.981	Обсяг іноземних інвестицій (x_7)	0.986
Середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3)	0.980	Середньомісячна номінальна заробітна плата (x_3)	0.985
Обсяг роздрібного товарообігу підприємств в регіоні (x_8)	0.927	Обсяг роздрібного товарообігу підприємств в регіоні (x_8)	0.960
Обсяг реалізованих послуг населенню (x_5)	0.776	Обсяг реалізованих послуг населенню (x_5)	0.941
Чисельність зайнятого населення (x_2)	0.764	Чисельність зайнятого населення (x_2)	0.880
Обсяг інвестицій в основний капітал (x_6)	0.127	Обсяг інвестицій в основний капітал (x_6)	0.425

підприємства в регіоні, тим більший потік іноземних інвестицій прямує в регіон. Очевидно, що на обсяг іноземних інвестицій великий вплив має підприємницький клімат в регіоні і, в цілому, по країні. Україна до цього часу вважається країною з несприятливими умовами для ведення бізнесу і корупцією. Не дивлячись на те, що в країні проводяться багато позитивних реформ, процес їх впровадження залишається повільним, тому підприємства не можуть повною мірою скористатися перевагами цих змін в законодавстві.

Висновки. Україна є сукупністю неоднорідних територій, кожна з яких має свої особливості і спеціалізацію. У результаті аналізу Індексу конкурентоспроможності регіонів України були виявлені регіони-лідери та регіони-аутсайде-ри щодо мікро- і макроекономічних показників конкурентоспроможності. Регіони з близьким рівнем і характером соціально-економічного розвитку мають схожість і в показниках діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Істотний вплив на розвиток суб'єктів малого підприємництва надає регіональне середовище — економічний потенціал, наявність ресурсів, господарська структура, відношення місцевих органів виконавчої влади до підприємництва, стан розвитку ринкової інфраструктури і т. д. Для розробки стратегічних планів суб'єктів малого підприємництва доцільно досліджувати вплив показників регіональної економіки на показники підприємницьких структур, використовуючи методи математичної статистики.

В результаті дослідження з'ясувалося, що найбільшу тісноту зв'язку задані показники діяльності малих підприємств — зайнятість і обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) мають з регіональними показниками — обсяг реалізованих послуг населенню і грошові доходи населення. Дані регіональні показники характеризують ефективність ринку товарів та послуг і платоспроможність населення, а їх збільшення стимулює створення нових робочих місць в малому бізнесі і зростання обсягу реалізованої суб'єктами малого підприємництва продукції. Значну тісноту зв'язку показники діяльності малих підприємств мають з такими показниками регіональної економіки як обсяг іноземних інвестицій, чисельність зайнятого населення, обсяг роздрібного товарообігу підприємств в регіоні, обсяг інвестицій в основний капітал і середньомісячна номінальна заробітна плата. Ці показники економіки регіону свідчать про рівень розвиненості господарського комплексу, ринкової інфраструктури, макроекономічного середовища, ринку товарів, ринку праці та інш. Як показав вищенаведений статистичний аналіз у розвинених регіонах з високим рівнем промислового потенціалу та високою платоспроможністю населення малі підприємства найбільш ефективні і багаточислені.

Таким чином, результати дослідження показали, що процес становлення малого підприємництва залежить від багатьох чинників, у тому числі і регіональних особливостей: економічного потенціалу, використання наявних ресурсів, удоско-

налення господарської структури, вдосконалення регуляторної політики відносно суб'єктів малого підприємництва в регіоні і тому подібне. Ці та інші чинники повинні враховуватися при розробці і впровадженні стратегій суб'єктів малого підприємництва, а також здійсненні територіальної політики щодо підтримки малого підприємництва. Але сектор малого підприємництва поки що істотно не впливає на регіональну економіку і не розвивається достатньо енергійно, щоб забезпечити динамічне зростання свого потенціалу. Разом з тим, динаміка зростання показників суб'єктів малого підприємництва в регіонах свідчить про достатній внутрішній його потенціал, бажання і можливості широких верств населення забезпечити власними силами свою економічну самостійність.

Література

1. Бутенко А. І. Рівень потенціалу малого підприємництва в Одеському регіоні та напрямки активізації його використання : монографія / А. І. Бутенко, І. М. Сараєва, Н. І. Носова ; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. — Одеса : Інтерпрінт, 2013. — 112 с.
2. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : Національна доповідь / К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. М. Геєць, Е. М. Лібанова та ін. — К. : Держкомпідприємництва, 2010. — 219 с.
3. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / Долішній М. І. — Київ : Наукова думка, 2006. — 511 с.
4. Малый бизнес и региональное развитие в индустриальных странах. — М. : ИНИОН РАН, 1998. — 165 с.
5. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. — 4-те вид., стер. — К. : Т-во «Знання» ; КОО, 2008. — 302 с.
6. Воротіна Л. І. Можливості збереження підприємств сектору малого бізнесу економіки України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://tpre.econom.univ.kiev.ua/data/2009_19/zb19_05.pdf.
7. Ляшенко В. І. Регуляторна політика стимулювання розвитку малого підприємництва в умовах трансформації виробничої сфери старопромислових регіонів [Електронний ресурс] / В. І. Ляшенко. — Режим доступу : <http://www.google.com.ua>.
8. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України, 2012 р. / Фонд «Ефективне управління». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.feg.org.ua/docs/UNCR2012-Final-presentation.pdf>.
9. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України, 2013 р. / Фонд «Ефективне управління». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf.
10. Діяльність малих підприємств / Статистичний збірник, 2006. — Київ : Держкомстат України. — 2007. — 255 с.
11. Діяльність малих підприємств / Статистичний збірник, 2007. — Київ : Держкомстат України. — 2008. — 250 с.
12. Діяльність малих підприємств / Статистичний збірник, 2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Статистичний збірник, 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Статистичний збірник, 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Статистичний збірник, 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
16. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Статистичний збірник, 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
17. Статистичний щорічник за 2006 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
18. Статистичний щорічник за 2007 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
19. Статистичний щорічник за 2008 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
20. Статистичний щорічник за 2009 рік / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
21. Статистичний щорічник за 2010 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
22. Статистичний щорічник за 2011 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
23. Статистичний щорічник за 2012 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
24. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/info/1220>.
25. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу : моногр. / А. І. Бутенко, М. П. Войнаренко, В. І. Ляшенко та ін. ; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк, 2011. — 326 с.
26. Ляшенко В. И. Регуляторная политика в Украине: методология формирования и режимы

реализации в сфере малого предпринимательства: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.03 / В. И. Ляшенко ; НАН Украины. Ин-т экономики пр-сти. — Донецк, 2007. — 434 с.

27. Напрямки дерегуляції діяльності малих підприємницьких структур в Україні / А. І. Бутен-

ко, Н. Л. Шлафман // Вісник економічної науки України. — 2012. — № 1 (21). — С. 30–33.

28. Кужель О. Роль малого бізнесу в регіональному соціально-економічному розвитку. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.academia.org/ua/?p=242>.

Поступила до редакції 15.08.14

© В. І. Ляшенко, Г. Ф. Толмачова, О. С. Квілінський, 2014

УДК 332.012.2(477.7)

*В. М. Осипов**

*О. А. Єрмакова***

ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я В КОНТЕКСТІ НОВІТНЬОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

В статті досліджено відповідність стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів та субрегіонів Українського Причорномор'я принципам новітньої регіональної політики саморозвитку, розроблено напрями їх трансформації. Запропоновано створення Центру міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я на принципах громадського партнерства.

Ключові слова: стратегічні пріоритети, регіон, субрегіон, регіональна політика саморозвитку, міжтериторіальне співробітництво, демократія участі.

В статье исследовано соответствие стратегических приоритетов социально-экономического развития регионов и субрегионов Украинского Причерноморья принципам новой региональной политики саморазвития, разработаны направления их трансформации. Предложено создание Центра межрегионального экономического развития Украинского Причерноморья на принципах социального партнерства.

Ключевые слова: стратегические приоритеты, регион, субрегион, региональная политика саморазвития, межтерриториальное сотрудничество, демократия участия.

The paper is devoted to the investigation of adaptability of the strategic socio-economic priorities of the Ukrainian Black Sea regions and sub-regions to the principles of the new regional self-development policy, directions of their transformation are worked out. It is proposed to set up the Center of Interregional Economic Development of the Ukrainian Black Sea Region on the principles of social partnership.

Keywords: strategic priorities, region, sub-region, regional self-development policy, interterritorial cooperation, participatory democracy.

Постановка проблеми. Сьогодні перед регіонами України стоять нові виклики, обумовлені необхідністю трансформації засад регіональної політики на принципах саморозвитку. В практиці регіональної політики радянських часів за основу було взято принцип «вирівнювання» з метою подолання економічної відсталості деяких територіальних утворень. На перший погляд такий підхід був ефективним, сприяв соціально-економічному зростанню депресивних регіонів, проте у порівнянні із економічно більш розвинутими регіонами відставання зберігалось, або навіть зростало. Натомість такий підхід породив пасивність, безініціативність, укорінення утриманської ідеології

регіонів, які не шукали власних шляхів розвитку, а розраховували лише на підтримку центру. Багато в чому таке ставлення збереглося і у регіонів незалежної України. Проте в новому конкурентному контексті, коли регіони все більше залучаються до конкурентних процесів, виникає необхідність пошуку нових підходів до їх розвитку. Концепція саморозвитку також націлена на вирівнювання соціально-економічних рівнів розвитку регіонів, але за рахунок інших інструментів — мобілізації власних резервів відповідно до самостійно розробленої програми дій. Підтримку повинні отримувати всі регіони, але не у грошовій формі, а у вигляді стимулів до розвитку ініціатив в регіоні [1].

* Осипов В. М. — д-р экон. наук, професор, старший науковий співробітник.

** Єрмакова О. А. — канд. экон. наук, доцент, старший науковий співробітник.

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса.